

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Spriedums

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2015. gada 29. aprīlī

lietā Nr. 2014-31-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Gunārs Kušiņš, Uldis Ķinis, Sanita Osipova un Ineta Ziemeļe,

pēc konstitucionālās sūdzības, kuru iesniedzis Ivo Ržepickis,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2015. gada 31. marta tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunkta (2012. gada 29. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1998. gada 14. oktobrī pieņēma Civilprocesa likumu, kas stājās spēkā 1999. gada 1. martā.

1.1. Civilprocesa likuma 44. pants reglamentē ar lietas vešanu saistītos izdevumus un to atlīdzināšanu. Civilprocesa likuma sākotnējā redakcijā tā 44. panta pirmās daļas 1. punkts noteica, ka „ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi šādos apmēros:

1) izdevumi advokāta palīdzības samaksai – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par pieciem procentiem no prasījumu apmierinātās daļas, bet prasībās, kam nav mantiska rakstura, – ne vairāk par advokātu atlīdzības taksi”.

1.2. Saeima 2012. gada 29. novembrī pieņēma likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, ar kuru Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas ievaddaļu un 1. punktu izteica jaunā redakcijā:

„Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi šādos apmēros:

1) izdevumi advokāta palīdzības samaksai:

a) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa nepārsniedz 6000 latu, – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 30 procentiem no prasījumu apmierinātās daļas,

b) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa ir no 6001 lata līdz 40 000 latu, – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 2000 latu,

c) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa pārsniedz 40 001 latu, – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 5 procentiem no prasījumu apmierinātās daļas,

d) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām nav mantiska rakstura, – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 2000 latu,

e) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām nav mantiska rakstura, un lietās, kuras tiesa atzinusi par sarežģītām, – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 3000 latu.”

Vienlaikus Civilprocesa likuma 44. pants tika papildināts ar ceturto un piekto daļu šādā redakcijā:

„(4) Ja prasība ir izskatīta tikai pirmās instances tiesā, atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai nedrīkst pārsniegt 50 procentus no šā panta pirmajā daļā noteiktā maksimālā atlīdzības apmēra.

(5) Tiesa var noteikt mazāku apmēru atlīdzināmo izdevumu advokāta palīdzības samaksai, ievērojot taisnīguma un samērīguma principu, kā arī izvērtējot objektīvos ar lietu saistītos apstākļus, it īpaši – lietas sarežģītības un apjomīguma pakāpi, tiesas sēžu skaitu lietas izskatīšanas laikā un tiesu instanci, kurā prasība tiek izskatīta.”

2012. gada 29. novembrī pieņemtais likums „Grozījumi Civilprocesa likumā” stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī.

2. Pieteikuma iesniedzējs Ivo Ržepickis (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) lūdz atzīt Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punktu (2012. gada 29. novembra likuma redakcijā) (turpmāk – apstrīdētais regulējums) par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 91., 92. un 105. pantam.

2.1. Pieteikuma iesniedzējs 2012. gada 12. septembrī iesniedzis tiesā prasības pieteikumu par darba tiesisko attiecību atzīšanu, atjaunošanu darbā, darījumu atzīšanu par spēkā neesošiem un vidējās izpeļņas piedziņu. Pirmās instances tiesa ar 2012. gada 26. septembra spriedumu Pieteikuma iesniedzēja prasību noraidījusi, taču jautājumu par izdevumu advokāta palīdzības samaksai atlīdzināšanu neesot izlēmusi. Pieteikuma iesniedzējs 2012. gada 20. novembrī iesniedzis apelācijas sūdzību par tiesas spriedumu, savukārt atbildētājs iesniedzis lūgumu piedzīt no otras puses izdevumus, kas tam 2012. gada septembrī radušies, saņemot juridisko palīdzību. Apelācijas instances tiesa, noraidot prasību, ar 2013. gada 7. marta spriedumu šo lūgumu apmierinājusi un, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunktu, no Pieteikuma iesniedzēja atbildētāja labā piedzinusi izdevumus advokāta palīdzības samaksai 2000 latu apmērā.

Par apelācijas instances tiesas spriedumu Pieteikuma iesniedzējs iesniedzis kasācijas sūdzību. Sūdzībā citastarp norādīts, ka attiecībā uz izdevumiem advokāta palīdzības samaksai, kas atbildētājam radušies 2012. gadā, piemērojams nevis Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas

1. punkta b) apakšpunkts, bet gan tas procesuālais regulējums, kas bija spēkā līdz 2012. gada 31. decembrim.

Ar Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta (turpmāk – Augstākā tiesa) 2013. gada 28. decembra spriedumu apelācijas instances tiesas spriedums atstāts negrozīts, bet Pieteikuma iesniedzēja kasācijas sūdzība noraidīta. Augstākā tiesa norādījusi, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 3. pantu tiesvedību civillietā regulē civilprocesuālo tiesību normas, kas ir spēkā lietas izskatīšanas laikā, tātad apelācijas instances tiesa pamatoti piemērojusi Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunktu. Tāpat tiesa pamatoti nav noteikusi mazāku atlīdzināmo izdevumu advokāta palīdzības samaksai (turpmāk arī – atlīdzināmie izdevumi) apmēru.

2.2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētais regulējums aizskarot viņam Satversmes 91., 92. un 105. pantā garantētās pamattiesības, jo ar atpakaļejošu spēku tiekot attiecināts uz to izdevumu atlīdzināšanu, kuri radušies pirms tā spēkā stāšanās. Tādējādi atlīdzināmo izdevumu apmērs pieaudzis aptuveni trīssarpus reizes.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētais regulējums esot pretrunā ar tiesiskās paļāvības principu, kas izriet no Satversmes 1. panta. Likumdevējam, palielinot atlīdzināmo izdevumu apmēru, esot bijis pienākums paredzēt saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu, bet tas neesot izdarīts.

Personai esot tiesības paļauties uz to, ka tiesiskais regulējums ir pietiekami noteikts un paredzams, lai tam varētu uzticēties un lai persona varētu paredzēt savas rīcības sekas. Pieteikuma iesniedzējs esot paļāvies uz to, ka prasības noraidīšanas gadījumā viņam būs pienākums atlīdzināt otram pusei izdevumus advokāta palīdzības samaksai, kuru apmērs nepārsniegs piecus procentus no prasījumu summas.

2.3. Satversmes 92. panta izpratnē tiesības uz taisnīgu tiesu esot vērtējamas kontekstā ar valsts pienākumu nodrošināt pienācīgu un paredzamu tiesas procesu un citastarp ar to saistīto atlīdzināmo izdevumu atlīdzināšanas kārtību un apmēru.

Neesot šaubu par to, ka apstrīdētajā regulējumā noteiktais Satversmes 92. pantā ietvertā pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. Tāpat pamattiesību ierobežojumam esot leģitīms mērķis – aizsargāt citu personu tiesības, proti, kompensēt tiesāšanās izdevumus tai pusei, kuras labā taisīts tiesas nolēmums. Tomēr leģitīmo mērķi esot iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Labums, ko sabiedrība iegūst, ierobežojot Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz taisnīgu tiesu, neesot lielāks par viņa tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Līdz ar to neesot ievērots samērīguma princips.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka konkrētajā gadījumā atbilstoši Civilprocesa likuma 3. pantam izdevumi advokāta palīdzības samaksai, kas atbildētājam radušies 2012. gadā, būtu atlīdzināmi saskaņā ar Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punktu, kas bija spēkā līdz 2012. gada 31. decembrim. Tāpat tiesa vispār neesot apsvērusi jautājumu par atlīdzināmo izdevumu apmēra samazināšanu. Civilprocesa likuma 44. panta piektā daļa neesot imperatīva tiesību norma un paredzot vien tiesas tiesības, ievērojot taisnīguma un samērīguma principus, samazināt atlīdzināmo izdevumu apmēru. Nosakot saudzīgu pāreju uz jauno regulējumu vai imperatīvu tiesas pienākumu vērtēt atlīdzināmo izdevumu samērīgumu, Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības netiktu aizskartas.

2.4. Pamatojot apstrīdētā regulējuma neatbilstību Satversmes 91. pantam, Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka izskatāmajā gadījumā esot izšķiramas divas salīdzināmas personu grupas. Vienu grupu veidojot personas, kurām izdevumi advokāta palīdzības samaksai radās līdz 2013. gada 1. janvārim, savukārt otru grupu – personas, kurām šādi izdevumi radās pēc apstrīdētā regulējuma pieņemšanas.

Pieteikuma iesniedzējs norādījis, ka apstrīdētais regulējums paredzot vienādu attieksmi pret šīm personu grupām. Tomēr tās atrodoties atšķirīgos apstākļos, tādēļ arī attieksmei pret tām vajagot būt atšķirīgai. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka šādi vienādi attieksmei neesot objektīva un saprātīga

pamata, jo neesot ievērots samērīguma princips. Proti, likumdevējam, ievērojot tiesiskās noteiktības, samērīguma un taisnīguma principus, vajadzējis paredzēt pārejas noteikumus apstrīdētā regulējuma piemērošanai.

2.5. Atsaucoties uz Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) praksē izteiktajām atziņām, Pieteikuma iesniedzējs pauž uzskatu, ka prasījums atlīdzināt izdevumus advokāta palīdzības samaksai esot īpašums Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. panta un Satversmes 105. panta izpratnē. Pieteikuma iesniedzējs esot paļāvies uz to, ka gadījumā, ja viņa prasība tiks noraidīta, atlīdzināmo izdevumu apmērs nepārsniegs piecus procentus no prasījumu summas. Tādējādi apstrīdētais regulējums ierobežojot Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz īpašumu.

Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka tiesības uz īpašumu var ierobežot, ja ierobežojums atbilst noteiktiem kritērijiem. Apstrīdētajā regulējumā paredzētais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam varot būt leģitīms mērķis, taču šis ierobežojums neesot samērīgs.

2.6. Pieteikumā lūgts atzīt apstrīdēto regulējumu par spēkā neesošu no tā pieņemšanas brīža, jo tikai tādā veidā varot tikt aizsargātas Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeima** – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam.

3.1. Saeima norāda, ka atbilstoši Civilprocesa likuma 1. pantā nostiprinātajam dispozitivitātes principam persona varot brīvi rīkoties ar savām subjektīvajām tiesībām, tādēļ šajā gadījumā jebkuri izdevumi, ko prasa attiecīgā tiesvedība, neesot analizējami īpašuma tiesību kontekstā. Proti, šādus izdevumus radot pati persona ar savu brīvo gribu, nevis valsts noteikts pienākums uzsākt tiesvedību. Tādēļ apstrīdētais regulējums neesot vērtējams Satversmes 105. panta aspektā.

3.2. Apstrīdētā regulējuma atbilstība Satversmei esot izvērtējama vienīgi Satversmes 92. panta pirmā teikuma kontekstā. Neesot noliedzams tas, ka Satversmes 92. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības uz taisnīgu tiesu ietver arī tiesības uz tiesas pieejamību, tomēr tiesības uz taisnīgu tiesu neesot absolūtas.

Saeima norāda, ka apstrīdētajā regulējumā paredzētais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu un tam esot leģitīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība. Civilprocesa likuma 44. panta otrā un trešā daļa paredzot tādu vispārēju principu, ka puse, kura procesā zaudējusi, atlīdzina otras puses tiesāšanās izdevumus. Turklāt ar apstrīdēto regulējumu tiek nodrošināta tiesu sistēmas efektivitāte, jo ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas regulējums kalpojot par zināmu barjeru nepamatotu prasības pieteikumu vai sūdzību iesniegšanai.

Neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēja arguments, ka apstrīdētajā regulējumā paredzētais pamattiesību ierobežojums neatbilst samērīguma principam. Saeima uzskata, ka apstrīdētais regulējums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Civilprocesa likums ietverot vairākus nosacījumus, kas nodrošinot pēc iespējas saudzējošu no apstrīdētā regulējuma izrietošā ierobežojuma piemērošanu.

Pirmkārt, apstrīdētais regulējums paredzot apmēru, kādā atlīdzināmi izdevumi advokāta palīdzības samaksai, un šis apmērs neesot pārsniedzams. Otrkārt, Civilprocesa likuma 44. panta ceturtnā daļa paredzot papildu ierobežojumu atlīdzināmo izdevumu apmēram gadījumā, ja prasība ir izskatīta tikai pirmās instances tiesā. Treškārt, Civilprocesa likuma 44. panta piektnā daļa piešķirot tiesai rīcības brīvību lemt par mazāka apmēra atlīdzinājuma noteikšanu. Šajā tiesību normā ietvertās atsauces uz taisnīguma un samērīguma principiem, kā arī noteiktais pienākums vērtēt ar lietu saistītos objektīvos apstākļus, kuru uzskaitījums nav izsmeļoši definēts, skaidri norādot uz tiesas rīcības brīvību lemšanā par apstrīdētā regulējuma piemērošanu.

3.3. Izvērtējot apstrīdētā regulējuma atbilstību tiesiskās palāvības principam, esot jāievēro, ka Civilprocesa likuma 44. pants ir procesuālo tiesību norma. Tādēļ atbilstoši Civilprocesa likuma 3. pantam tā esot piemērojama visām procesuālajām darbībām, kuru veikšanas laikā tā ir spēkā.

Saeima norāda, ka likumdevējam neesot obligāta pienākuma visos procesuālo normu grozīšanas gadījumos likumam pievienot pārejas noteikumus. Tiesību piemērotājs esot tiesīgs, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 44. panta piekto daļu, atrast konkrētajam dzīves gadījumam piemērotāko un taisnīgāko risinājumu, kā arī atbilstoši Civilprocesa likuma 3. pantam izlemt jautājumu par tiesību normas intertemporālo piemērošanu. Tādēļ Saeima uzskata, ka izskatāmā lieta būtu atrisināma apstrīdētā regulējuma interpretācijas ceļā, nevis apstrīdot tā atbilstību Satversmei.

3.4. Saeima nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka apstrīdētais regulējums neatbilstot Satversmes 91. pantā nostiprinātajam tiesiskās vienlīdzības principam. Kā liecinot Pieteikuma iesniedzēja argumentācija, viņš tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu saistījis ar likumdevēja bezdarbību, proti, to, ka likumdevējs nav paredzējis pārejas noteikumus un imperatīvu tiesību normu, kas ļautu īstenot saprātīgu pāreju uz lielāka apmēra tiesvedības izdevumu atlīdzību. Izskatāmajā lietā atšķirības radījusi spēkā esošas tiesību normas grozīšana un ar to saistītā situācijas tiesisko apstākļu maiņa. Šā iemesla dēļ nevarot uzskatīt, ka personas, kurām tika piemērots iepriekšējais procesuālais regulējums, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar personām, kurām tiek piemērots apstrīdētais regulējums.

4. Pieaicinātā persona – **Tieslietu ministrija** – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1., 91. un 92. pantam, bet nav vērtējams Satversmes 105. panta aspektā.

4.1. Tieslietu ministrija pievienojas Saeimas atbildes rakstā paustajam viedoklim, ka apstrīdētais regulējums neskar Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu. Par īpašumu neesot uzskatāmi tādi izdevumi, kas personai

var rasties sakarā ar savu tiesisko interešu aizsardzību tiesā. Līdz ar to apstrīdētā regulējuma samērīgums esot vērtējams Satversmes 92. panta pirmā teikuma kontekstā.

4.2. Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, apstrīdētajā regulējumā paredzētais Satversmes 92. pantā ietvertu pamattiesību ierobežojums atbilstot samērīguma principam. Papildinot Civilprocesa likuma 44. pantu ar ceturto un piekto daļu, likumdevējs esot piešķīris pusei tiesības vērst tiesas uzmanību uz iespējamo nepieciešamību samazināt atlīdzināmos izdevumus. Turklāt tiesai esot tiesības izvērtēt, vai ir pietiekams pamats un nepieciešamība samazināt atlīdzināmo izdevumu apmēru. Atsaucoties uz tiesu prakses piemēriem, Tieslietu ministrija norāda, ka dažos gadījumos atlīdzināmo izdevumu apmērs tiekot samazināts. Taču vispārējās jurisdikcijas tiesām nebūtu jāuzliek imperatīvs pienākums katrā konkrētā gadījumā vērtēt atlīdzināmo izdevumu apmēru.

Ja likumdevējs, grozot procesuālo tiesību normas, nav atrisinājis jautājumu par to attiecināšanu uz jau iesāktām tiesiskajām attiecībām, tad tiesām esot jāvadās pēc vispārējiem tiesību principiem, kā arī jāņem vērā tiesību zinātnes un judikatūras atziņas.

4.3. Tiesiskās vienlīdzības princips esot attiecināms uz personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Personas, uz kurām attiecināms apstrīdētais regulējums, un personas, kurām pienākumu atlīdzināt izdevumus advokāta palīdzības samaksai paredzēja procesuālais regulējums, kas bija spēkā līdz 2012. gada 31. decembrim, nevarot tikt uzskatītas par tādām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

5. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētais regulējums neatbilst no Satversmes 1. panta izrietošajam tiesiskās palāvības principam.

5.1. Tiesībsargs norāda, ka Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkts līdz grozījumiem, kas tika izdarīti ar 2012. gada 29. novembra likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, saturiski bijis nemainīgs kopš Civilprocesa

likuma pieņemšanas. Tādējādi arī Pieteikuma iesniedzējam esot radusies tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību saglabāšanu un īstenošanas iespējamību, proti, uz to, ka nelabvēlīga sprieduma gadījumā atlīdzināmie izdevumi nepārsniegs piecus procentus no prasījumu summas.

5.2. Likumdevējs neesot pienācīgi samērojis nepieciešamību izdarīt grozījumus spēkā esošā regulējumā ar personai garantētajām tiesībām. Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punktu, kas pieņemts ar 2012. gada 29. novembra likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, Valsts prezidents izsludinājis 2012. gada 14. decembrī, bet tas stājies spēkā 2013. gada 1. janvārī. Tādējādi apstrīdētais regulējums darīts zināms sabiedrībai tikai astoņpadsmit dienas pirms tā spēkā stāšanās.

5.3. Likumdevējam esot bijis pienākums paredzēt pārejas noteikumus attiecībā uz apstrīdētā regulējuma spēkā stāšanos. Civilprocesa likuma 44. panta piektā daļa nespējot nodrošināt saudzējošu apstrīdētajā regulējumā noteiktā ierobežojuma piemērošanu, jo jautājumu par atlīdzināmo izdevumu apmēra samazināšanu atstājot izlemšanai tiesai pēc tās ieskata.

6. Pieaicinātā persona – **Dr. iur. Baiba Rudevska** – norāda, ka Civilprocesa likuma 3. pants nosaka tiesību piemērotāja rīcību situācijās, kad tam ir jāizšķiras par procesuālo tiesību normu intertemporālo piemērošanu un likumdevējs šai ziņā nav paredzējis nekādu risinājumu. No minētās tiesību normas izrietot jaunās procesuālo tiesību normas tūlītējas piemērošanas princips. Tomēr šim principam esot izņēmums – tiekot piemērota tā procesuālo tiesību norma, kas bija spēkā iepriekš. Šis princips tiekot pamatots vai nu ar iegūto tiesību saglabāšanu, vai ar personu vienlīdzību likuma priekšā.

Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkts esot procesuālo tiesību norma, kas nosaka atsevišķu procesuālo darbību veikšanu. Minētajā tiesību normā lietots termins „atlīdzināt”, tādēļ tās izpratnē par procesuālas darbības noteikšanas brīdi esot uzskatāms brīdis, kad radušies izdevumi par advokāta palīdzību. Līdz ar to atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšana būtu

saistāma ar brīdi, kurā šie izdevumi kādai pusei radušies, nevis brīdi, kad izrakstīts rēķins vai tiek taisīts tiesas spriedums. Tādējādi attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju tiesai esot bijis pienākums, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 3. pantu, piemērot to procesuālo regulējumu, kas bija spēkā līdz 2012. gada 31. decembrim.

Apstrīdētā regulējuma pareiza intertemporāla piemērošana novērstu nepieciešamību paredzēt likumā īpašus pārejas noteikumus. Tomēr Civilprocesa likuma 3. pants esot vispārīgs un nedodot tā piemērotājam skaidrību visās procesuālo tiesību normu intertemporālo konfliktu situācijās. Arī tiesu prakse šā panta satura noskaidrošanā neesot pietiekami attīstīta, tādēļ Civilprocesa likuma 3. pants varot tikt interpretēts un piemērots nepareizi.

No ECT praksē un juridiskajā literatūrā izteiktajām atziņām izrietot tas, ka atsevišķos gadījumos Konvencijas 6. pants liedz likumdevējam mainīt likumu tiesas procesa gaitā vai arī liedz noteikt jaunā likuma piemērošanu jau iesāktiem procesiem.

No tiesiskās drošības principa izrietot tas, ka likuma grozījumi jau iesāktos procesos nedrīkst būt tik nozīmīgi, lai aizskartu pušu līdztiesību civilprocesā. Tādēļ, lai novērstu jaunās tiesību normas nepareizu piemērošanu jau iesāktiem procesiem, likumdevējam atsevišķos gadījumos esot pienākums izstrādāt pārejas noteikumus vai arī paredzēt garāku periodu starp jaunās tiesību normas pieņemšanu un spēkā stāšanos. Pēc tā, kādu juridisko tehniku likumdevējs ir izraudzījies grozījumu izdarīšanai spēkā esošajā regulējumā, varot spriest par tā juridisko kultūru. Izskatāmajā gadījumā likumdevējam vajadzējis paredzēt, ka tiesa var nepareizi interpretēt un piemērot Civilprocesa likuma 3. pantu, un šādu situāciju novēršanai izstrādāt pārejas noteikumus.

Secinājumu daļa

7. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta satversmību. Tomēr šis regulējums

attiecas uz atšķirīgu situāciju kopumu, tādēļ visupirms ir nepieciešams precizēt prasījuma robežas.

Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā noteikts, ka konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt ikviena persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Tātad persona var vērsties Satversmes tiesā tikai tādos gadījumos, kad pastāv tieša saikne starp šīs personas tiesību aizskārumu un apstrīdēto tiesību normu. No minētās normas arī izriet, ka personas pamattiesību aizskārumam jābūt tiešam un konkrētam. Izskatot lietu pēc personas konstitucionālās sūdzības, Satversmes tiesas uzdevums ir izvērtēt tādas tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām, kura faktiski ir aizskārusi personas pamattiesības. Tādējādi būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 12. punktu*).

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija, noraidot Pieteikuma iesniedzēja prasību, ar 2013. gada 7. marta spriedumu no viņa atbildētājas labā piedzina izdevumus advokāta palīdzības samaksai 2000 latu apmērā. No sprieduma izriet, ka pienākums atlīdzināt otram pusei izdevumus advokāta palīdzības samaksai šādā apmērā noteikts saskaņā ar Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunktu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 69. lpp.*). Citi Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta apakšpunkti Pieteikuma iesniedzējam nav piemēroti, nedz arī kā citādi radījuši viņam nelabvēlīgas tiesiskās sekas.

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunkta (turpmāk – apstrīdētā norma) atbilstību Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam.

8. Lietā izteikti atšķirīgi viedokļi par apstrīdētās normas spēku laikā. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka likumdevējs apstrīdētajai normai piešķīris atpakaļvērstu spēku un tas esot pretrunā ar Civilprocesa likuma 3. pantu. Proti, apstrīdētā norma esot piemērota to atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanai, kuri radušies līdz 2013. gada 1. janvārim (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 9. lpp.*).

Turpretim Saeima un Tieslietu ministrija uzskata, ka apstrīdētajai normai ir tūlītējs spēks – tā attiecināma arī uz jau iesāktām, taču nepabeigtām tiesiskajām attiecībām. Šā iemesla dēļ apstrīdētā norma esot piemērojama arī gadījumā, kad izdevumi par saņemto advokāta palīdzību radušies līdz tās spēkā stāšanās brīdim (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 85. – 86. lpp. un 2. sēj. 51. lpp.*).

Tādējādi Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro, vai apstrīdētajai normai ir tūlītējs vai atpakaļvērstas spēks.

8.1. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 3. pantu tiesvedību civillietā regulē civilprocesuālo tiesību normas, kas ir spēkā lietas izskatīšanas, atsevišķu procesuālu darbību izdarīšanas vai tiesas sprieduma izpildīšanas laikā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka minētais princips, ja vien likumā nav paredzēti kādi izņēmumi, ir viens no vispāratzītajiem procesuālo tiesību principiem (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 16. punktu*).

Arī Augstākā tiesa vairākkārt skaidrojusi jautājumu par Civilprocesa likuma grozījumu intertemporālo piemērošanu, norādot, ka atbilstoši Civilprocesa likuma 3. pantam tiesvedību civillietā reglamentē tās procesuālo tiesību normas, kas ir spēkā attiecīgās procesuālās darbības izdarīšanas laikā (*sk. Augstākās tiesas 2009. gada 26. jūnija lēmumu lietā Nr. SKC-848 un 2011. gada 17. februāra rīcības sēdes lēmumu lietā Nr. SKC-923*).

Juridiskajā literatūrā, skaidrojot šā principa saturu, tiek atzīts, ka tiesvedība civillietā notiek pēc Civilprocesa likuma noteikumiem, kas ir spēkā lietas izskatīšanas, atsevišķu procesuālo darbību izdarīšanas vai tiesas nolēmumu izpildīšanas laikā, neatkarīgi no tā, kad izcēlies tiesiskais strīds, kad ierosināta civillietā un kādu civilprocesa stadiju tā sasniegusi [*sk.: Civilprocesa*

likuma komentāri. I daļa (1.–28. nodaļa). Torgāns K. (zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 22. lpp.]. Jaunais procesuālais likums, tiklīdz tas stāties spēkā, tūlīņ arī piemērojams turpmākām procesuālām darbībām, kaut arī prasības lieta iesākta pirms jaunā likuma izdošanas [sk.: Bukovskis V. *Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: autora izd., 1933, 128. – 129. lpp.; Konradi F., Zvejnieks T. Civilprocesa likums (1938. g. izd., 1939. gada iesp.) ar paskaidrojumiem [..]. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1939, 22. lpp.].*

8.2. Civilprocesa likuma 44. panta pirmā daļa noteic, ka „ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi”, savukārt šā panta otrā un trešā daļa paredz, ka šos atlīdzināmos izdevumus kādai no pusēm „piespriež” tiesa. Tādā veidā apstrīdētā norma izveido tiesiskās attiecības starp pusēm un tiesu. Proti, pusei, ja tiesas nolēmums nav tai labvēlīgs, nav pienākuma pēc savas iniciatīvas atlīdzināt otrai pusei izdevumus advokāta palīdzības samaksai (sk. B. Rudevskas atzinumu lietas materiālu 2. sēj. 57. – 59. lpp.).

No Civilprocesa likuma 44. panta izriet tas, ka tiesāšanās izdevumu atlīdzināšana ir saistāma ar tiesas procesuālajām darbībām. Atbilstoši Civilprocesa likuma 193. panta piektajai daļai tiesa, taisot spriedumu, tā rezolutīvajā daļā izlemj jautājumu par tiesāšanās izdevumiem. Proti, tiesa izvērtē, vai pušu lūgumi un iesniegtie pierādījumi ir pamatoti, un pieņem nolēmumu par šo izdevumu atlīdzināšanu. Tādējādi, izlemjot jautājumu par atlīdzināmo izdevumu apmēru, tiek piemērota tā procesuālo tiesību norma, kas ir spēkā laikā, kad tiesa pabeigusi lietas izskatīšanu un taisījusi nolēmumu.

Līdz ar to apstrīdētā norma piemērojama arī gadījumos, kad tiesvedība uzsākta un atlīdzināmie izdevumi radušies līdz tās spēkā stāšanās brīdim.

9. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam, jo likumdevējam esot pienākums pieņemt procesuālo tiesību normas, kas taisnīgi noregulē ar tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanu saistītos jautājumus. Apstrīdētā norma ierobežojot

Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 91., 92. un 105. pantā garantētās pamattiesības, jo tiekot piemērota to atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanai, kuri faktiski radušies pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās.

Savukārt Saeima norāda, ka valsts noteiktie maksājumi tiesas procesā visupirms vērtējami Satversmes 92. panta kontekstā, jo tie attiecas galvenokārt uz vienu no tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem – tiesas pieejamību (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 80. lpp.*).

No Satversmes tiesas prakses izriet tas, ka izdevumi advokāta palīdzības samaksai ietilpst tiesību uz „brīvu pieeju tiesai” tvērumā, kas ir viens no taisnīgas tiesas elementiem (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 7. februāra sprieduma lietā Nr. 2013-04-01 19.1. punktu*). Jēdziena “brīva pieeja tiesai” saturā ietilpst arī tiesas noteikts puses pienākums konkrētā apmērā atlīdzināt izdevumus advokāta palīdzības samaksai.

9.1. Satversmes 92. pants noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.

Lai gan Pieteikuma iesniedzējs lūdzis izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību visam Satversmes 92. pantam, tomēr no pieteikumā ietvertā pamatojuma izriet, ka vērtējama apstrīdētās normas atbilstība tikai Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, kas garantē ikviena tiesības aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 92. pantā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, „taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un „taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 9.3. punktu*).

Izvērtējot valsts pienākuma saturu un valsts rīcības brīvības apjomu attiecībā uz juridiskās palīdzības izdevumu atlīdzināšanu civilprocesā, Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma valstij izriet pienākums pieņemt tādas tiesību normas, kas taisnīgi noregulē ar juridiskās palīdzības izdevumu atlīdzināšanu saistītos jautājumus (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 7. februāra sprieduma lietā Nr. 2013-04-01 19.3. punktu*). Tas aptver arī valsts pienākumu noteikt atlīdzināmo izdevumu apmēru.

9.2. Pieteikuma iesniedzējs neapstrīd pienākumu atlīdzināt otram pusei izdevumus advokāta palīdzības samaksai. Apstrīdētā norma par neatbilstošu Satversmei esot uzskatāma tādēļ, ka pārkāpjot tiesiskās paļāvības principu. Proti, Pieteikuma iesniedzējs esot paļāvis uz to, ka atlīdzināmo izdevumu apmērs atbilstoši iepriekš spēkā bijušajam procesuālajam regulējumam nepārsniegs piecus procentus no prasījumu summas. Tomēr tiesa, izlemjot jautājumu par atlīdzināmo izdevumu apmēru, tiesvedības laikā notikušo procesuālā regulējuma izmaiņu dēļ piemērojusi apstrīdēto normu.

Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. No šajā pantā ietvertā demokrātiskās republikas jēdziena izriet valsts pienākums savā darbībā ievērot virkni tiesiskas valsts pamatprincipu, arī tiesiskās paļāvības principu. Atbilstoši šim principam persona var paļauties uz likumīgi izdotas tiesību normas pastāvību un nemainīgumu un var plānot savu nākotni saistībā ar tiesībām, ko šī norma piešķirusi (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.2. punktu un 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 21. punktu*).

Likumdevējam, mainot normatīvo regulējumu, jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas paļāvību un tām interesēm, kuru nodrošināšanas labad regulējums tiek mainīts (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.2. punktu un 2010. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2009-44-01 15. punktu*). Proti, tiesiskās paļāvības princips

prasa aizsargāt paļāvību, kas personai radusies uz noteiktu tās tiesību saglabāšanu vai īstenošanu. Tas ietver valsts pienākumu pildīt saistības, ko tā uzņēmusies pret personām. Pretējā gadījumā tiktu zaudēta personu uzticība valstij un tiesībām (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 23. punktu*).

Nedz Satversmes 1. pants, nedz 92. panta pirmais teikums neliedz likumdevējam pārskatīt atlīdzināmo izdevumu apmēru un pieņemt grozījumus civilprocesuālajās normās. Likumdevējam ir tiesības pieņemt arī tādus grozījumus, kam ir tūlītējs spēks. Tātad ir pieļaujama pieņemtā tiesiskā regulējuma iedarbības attiecināšana arī uz tādām tiesiskajām attiecībām, kuras bijušas ievadītas pirms šā tiesiskā regulējuma stāšanās spēkā un tā spēkā stāšanās laikā turpinās. Tomēr likumdevējam, pieņemot šādas procesuālo tiesību normas, ir pienākums izvērtēt to ietekmi uz jau iesāktajām tiesiskajām attiecībām un, ja nepieciešams, paredzēt saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu. Tādā veidā tiktu nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp personu tiesisko paļāvību un sabiedrības gūto labumu.

Atsevišķos gadījumos saudzējošas pārejas esamība var nebūt vienīgais kritērijs, kas izšķir to, vai saprātīgs līdzsvars ir ievērots. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka sabiedrībai nozīmīgu interešu aizsardzībai var tikt piešķirta prioritāte salīdzinājumā ar tiesiskās paļāvības principu (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 25. punktu*). Tādēļ, samērojot personu un sabiedrības intereses, nepieciešamībai pēc jauna regulējuma var tikt piešķirta prioritāte.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam to kopsakarā.

10. Pieteikuma iesniedzējs, Saeima un pieaicinātās personas atzinušas, ka apstrīdētā norma ir procesuālo tiesību norma, kas reglamentē atlīdzināmo

izdevumu apmēru civilprocesā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 85. lpp., 2. sēj. 20. – 27. lpp., 46. – 52. lpp. un 57. – 59. lpp.*).

Atbilstoši Civilprocesa likuma 44. panta otrajai daļai ar lietas vešanu saistītos izdevumus piespriež no atbildētāja par labu prasītājam, ja viņa prasījums ir apmierināts pilnīgi vai daļēji, kā arī tad, ja prasītājs neuztur savus prasījumus sakarā ar to, ka atbildētājs tos pēc prasības iesniegšanas labprātīgi apmierinājis. Savukārt Civilprocesa likuma 44. panta trešā daļa paredz, ka gadījumā, ja prasība ir noraidīta, ar lietas vešanu saistītos izdevumus piespriež no prasītāja par labu atbildētājam.

Tādējādi apstrīdētajā normā reglamentētais atlīdzināmo izdevumu apmērs tiek noteikts, lai civilprocesa ietvaros kompensētu tiesāšanās izdevumus tai pusei, kuras labā taisīts tiesas nolēmums.

Šādā veidā apstrīdēto normu ir interpretējusi arī Augstākā tiesa, kurai ir būtiska loma judikatūras veidošanā un kura izlemj principiālus materiālo un procesuālo tiesību normu piemērošanas jautājumus. Proti, tās nolēmumos atzīts, ka Civilprocesa likuma 44. pants ir procesuālo tiesību norma. Ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzība piesakāma konkrētās lietas ietvaros, nevis jaunā tiesvedības procesā, prasību pamatojot ar materiālo tiesību normām (*sk. Augstākās tiesas 2000. gada 11. oktobra spriedumu lietā Nr. SKC-466, 2009. gada 21. janvāra spriedumu lietā Nr. SKC-6 un 2011. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. SKC-143 7. punktu*). Tādējādi apstrīdētā norma ir procesuālo tiesību norma, kas reglamentē apmēru, kādā atlīdzināmi izdevumi par advokāta palīdzību.

Satversmes tiesa jau ir secinājusi, ka procesuālo tiesību regulējuma noteikšanā, citastarp arī attiecībā uz tiesāšanās izdevumiem, likumdevējam ir plaša rīcības brīvība (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 7. februāra sprieduma lietā Nr. 2013-04-01 19.3. punktu*).

Līdz ar to, izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesa ņems vērā, ka tā ir procesuālo tiesību norma.

11. Pieteikumā norādīts, ka likumdevējs palielinājis apmēru, kādā atlīdzināmi izdevumi advokāta palīdzības samaksai, taču neesot paredzējis saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu. Tādējādi atlīdzināmo izdevumu apmērs salīdzinājumā ar iepriekšējo procesuālo regulējumu, kas bija spēkā lietas ierosināšanas un izskatīšanas laikā, esot pieaudzis.

Laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs savu tiesisko interešu aizsardzībai vērsās tiesā, Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkts paredzēja, ka atlīdzināmie izdevumi nosakāmi to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par pieciem procentiem no prasījumu apmierinātās daļas. Likumdevējam tiesvedības laikā grozot pastāvošo procesuālo regulējumu un pieņemot apstrīdēto normu, tās pamatā esošais princips, ka izdevumi atlīdzināmi to faktiskajā apmērā, palika nemainīgs. Tomēr maksimālais atlīdzināmo izdevumu apmērs tika palielināts līdz 2000 latiem. Tādējādi apstrīdētā norma kalpojusi par pamatu tam, ka apmērs, kādā atlīdzināmi izdevumi advokāta palīdzības samaksai, pieauga aptuveni trīssarpus reizes. Proti, Pieteikuma iesniedzējs rēķinājies ar to, ka atbilstoši iepriekšējam procesuālajam regulējumam atlīdzināmie izdevumi nepārsniegs 576,30 latus. Tomēr tiesa atbilstoši apstrīdētajai normai no Pieteikuma iesniedzēja atbildētājas labā piedzina 2000 latus (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 24. lpp.*).

Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežoja Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz taisnīgu tiesu tādējādi, ka lietas izskatīšanas laikā tika palielināts atlīdzināmo izdevumu apmērs.

12. Tiesības uz taisnīgu tiesu var ierobežot, bet Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 1.2. punktu*).

13. Apstrīdētā norma ir ietverta Civilprocesa likumā. Lietā nav strīda par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Līdz ar to no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

14. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai.

Saeima apstrīdētās normas pieņemšanu un tajā noteiktā ierobežojuma attiecināšanu uz jau iesāktiem tiesvedības procesiem pamato ar nepieciešamību aizsargāt citu personu tiesības. Pirmkārt, citu personu tiesības tiek aizsargātas tādējādi, ka apstrīdētā norma garantējot tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanu tai pusei, kuras labā izšķirts strīds. Otrkārt, apstrīdētā norma esot viens no līdzekļiem, ar kuriem tiek nodrošināta tiesu sistēmas efektivitāte, – puses, rēķinoties ar apstrīdētajā normā noteiktajām sekām, izvērtējot, cik pamatotas ir to cerības uz lietas pozitīvu iznākumu. Tādā veidā tiesas tiek atslogotas no nepamatotu prasības pieteikumu izskatīšanas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 81. lpp.*).

Civilprocesā tiesāšanās izdevumi, tostarp, izdevumi par advokāta palīdzību, tiek noteikti, lai tiktu atlīdzināti tās puses izdevumi, kuras labā taisīts tiesas nolēmums. Kā atzīts juridiskajā literatūrā, „tā puse, kura zaudējusi procesā, atzīstama par tādu, kas nepamatoti izvairījusies no citas personas tiesību ievērošanas un izraisījusi nepieciešamību griezties tiesā. Tādēļ ir loģiski, ka tai jānes ar to saistītie izdevumi” (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri, 126. lpp.*). Tādējādi ar apstrīdētajā normā noteikto pamattiesību

ierobežojumu arī agrāk iesāktos procesos tiek aizsargātas tā procesa dalībnieka tiesības, kura labā taisīts tiesas nolēmums.

Dažādu maksājumu noteikšana civilprocesā ir vērsta uz to, lai nodrošinātu tiesu sistēmas efektivitāti, mazinot tiesu noslogotību. Satversmes tiesa jau ir secinājusi, ka mērķis nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību, var tikt atzīts par leģitīmu mērķi Satversmes 92. pantā noteikto tiesību ierobežošanas gadījumā. Tādā gadījumā ierobežojums ir noteikts Satversmes 116. pantā minētā nosacījuma – aizsargāt citu cilvēku tiesības – labad (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-10-01 8.4. punktu un 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 12.2. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība. Šo leģitīmo mērķi nosaka nepieciešamība gan aizsargāt tā tiesvedības dalībnieka tiesības, kura labā taisīts tiesas nolēmums, gan arī nodrošināt tiesu sistēmas efektivitāti.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība.

15. Izskatāmajā lietā, konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, ir būtiski izvērtēt šā ierobežojuma atbilstību samērīguma principam. Tādēļ Satversmes tiesai jānoskaidro:

pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, t.i., vai ar šādu apstrīdētās normas iedarbību laika aspektā ir iespējams sasniegt apstrīdētā regulējuma leģitīmo mērķi;

otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, t.i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

treškārt, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, t.i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

16. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Izskatāmajā lietā ar apstrīdētajā normā ietverto pamattiesību ierobežojumu leģitīmais mērķis tiek sasniegts tad, ja tiek nodrošināta tiesu sistēmas efektivitāte, atslogojot tiesas no nepamatotu prasības pieteikumu iesniegšanas, un ja pusei, kuras labā taisīts tiesas nolēmums, tiek nodrošinātas tiesības saņemt izdevumu atlīdzību.

16.1. Apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma intertemporālā piemērojamība izvērtējama attiecībā uz tiem tiesvedības procesiem, kuri uzsākti līdz tās spēkā stāšanās brīdim. Tas nozīmē, ka persona jau agrāk ir pieņēmusi lēmumu vērsties tiesā savu aizskarto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzībai. Tādēļ konkrētajā gadījumā ar apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma piemērošanu tiesas nevar tikt atslogotas no nepamatotu prasības pieteikumu iesniegšanas. Tātad viens no mērķiem, uz kuriem vērsts regulējums par izdevumiem advokāta palīdzības samaksai, proti – tiesu sistēmas efektivitātes nodrošināšana – netiek sasniegts.

16.2. Kā izriet no lietas materiāliem, grozījumi Civilprocesa likuma 44. pantā tika izdarīti pēc tieslietu ministra priekšlikuma, jo atlīdzināmie izdevumi to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par pieciem procentiem no prasījumu apmierinātās daļas neesot atbilduši faktiskajām juridiskās palīdzības

pakalpojumu izmantošanas izmaksām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 110. lpp.*). Arī Saeima atbildes rakstā uzsver, ka iepriekšējais procesuālais regulējums bijis labvēlīgs tai pusei, kura civillietu zaudēja (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 83. lpp.*). Tādējādi, apstrīdētajā normā noteikto pamattiesību ierobežojumu attiecinot uz jau iesāktiem tiesvedības procesiem, var tikt sasniegts cits apstrīdētā regulējuma mērķis – aizsargāt tās puses tiesības, kuras labā taisīts tiesas nolēmums.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

17. Apstrīdētajā normā noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Tādēļ Satversmes tiesai jāvērtē, vai leģitīmo mērķi uzsāktajos tiesvedības procesos nebūtu iespējams sasniegt tādā veidā, kas mazāk ierobežotu personu pamattiesības.

Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsver, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka pastāv saudzējošāks līdzeklis, ar kuru varētu sasniegt leģitīmo mērķi un kurš personas tiesības ierobežotu mazāk. Proti, to personu pamattiesību aizskārums, kuras tiesvedību jau bija uzsākušas līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim, būtu mazāks, ja likumdevējs būtu pieņēmis: 1) pārejas noteikumus, paredzot, ka apstrīdētā norma nav piemērojama līdz 2013. gada 1. janvārim radušos atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanā, vai 2) imperatīvu normu, kas uzliktu tiesai pienākumu vērtēt atlīdzināmo izdevumu apmēra samērīgumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 4. – 7. lpp.*).

17.1. Satversmes tiesa jau iepriekš norādījusi, ka likumdevējam ir tiesības pieņemt arī tādus likuma grozījumus, kam ir tūlītējs spēks. Savukārt personai nav subjektīvo tiesību prasīt, lai likumdevējs saudzējošo pāreju uz jauno regulējumu īstenotu tai vēlamā formā, un arī Satversmes tiesa nevar aizstāt likumdevēja izraudzīto risinājumu ar Pieteikuma iesniedzējam vēlamo alternatīvu.

Pieteikuma iesniedzēja piedāvātais risinājums ir vērsts uz tāda *status quo* saglabāšanu, kāds bija pirms apstrīdētās normas pieņemšanas, taču šajā gadījumā nenodrošinātu tās puses tiesību aizsardzību, kuras labā taisīts tiesas nolēmums, tādā pašā kvalitātē, kādā to nodrošina apstrīdētā norma, jo atlīdzināmo izdevumu apmērs tiktu noteikts atbilstoši iepriekš spēkā bijušajam regulējumam. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis tiesvedības procesos, kuri sākušies pirms 2013. gada 1. janvāra, netiktu sasniegts.

17.2. Vērtējot Pieteikuma iesniedzēja argumentu, ka pamattiesību aizskārums būtu mazāks, ja likumdevējs būtu noteicis imperatīvu normu, kas uzliktu tiesai pienākumu vērtēt atlīdzināmo izdevumu apmēra samērīgumu, jāņem vērā civilprocesā nostiprinātais dispozitivitātes princips. Atbilstoši tam puses pašas ir tiesīgas izvēlēties, vai un ar kādiem procesuāliem līdzekļiem aizstāvēt savas tiesības. Tādējādi gadījumā, kad puse uzskata, ka atlīdzināmo izdevumu apmērs nav samērīgs, tai ir tiesības vērst tiesas uzmanību uz nepieciešamību to samazināt.

Civilprocesa likuma 44. panta piektā daļa paredz tiesas tiesības, nevis pienākumu noteikt mazāku atlīdzināmo izdevumu apmēru. Tieslietu ministrija norāda, ka Civilprocesa likuma 44. panta piektā daļa piešķirot pusei tiesības vērst tiesas uzmanību uz iespējamo nepieciešamību samazināt atlīdzināmo izdevumu apmēru, savukārt tiesai piešķirot tiesības izvērtēt, vai ir pietiekams pamats un nepieciešamība samazināt atlīdzināmo izdevumu apmēru (sk. *lietas materiālu 2. sēj. 49. lpp.*).

Tādējādi tiesa atbilstoši Civilprocesa likuma 44. panta piektajai daļai ir tiesīga, izvērtējot konkrētās lietas sarežģītības un apjomīguma pakāpi, spriest, vai pieprasītais atlīdzināmo izdevumu apmērs atbilst taisnīguma un samērīguma principam.

Satversmes tiesa nevar piekrist Pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka tiesai būtu uzliekams imperatīvs pienākums vienmēr vērtēt atlīdzināmo izdevumu apmēru. Šādā gadījumā apstrīdētajai normai zustu jēga, jo tiesai vairs nebūtu saistošs tajā noteiktais atlīdzināmo izdevumu apmēra ierobežojums.

Tātad ar citiem līdzekļiem nav iespējams sasniegt legītīmo mērķi tādā pašā kvalitātē.

18. Izvērtējot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību legitīmajam mērķim, jāpārlicinās par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Likumdevēja uzdevums ir atrast līdzsvaru starp nepieciešamību taisnīgi noregulēt ar atlīdzināmo izdevumu apmēru saistītos jautājumus un personu pašāvību uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā. Līdzsvara panākšana pamatā ir saistīta ar personas tiesību samērīgu ierobežošanu.

18.1. Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkts, kas atlīdzināmo izdevumu apmēru aprobežoja ar pieciem procentiem no prasījumu apmierinātās daļas, līdz grozījumiem, kas tika izdarīti ar 2012. gada 29. novembra likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, saturiski bijis nemainīgs kopš Civilprocesa likuma pieņemšanas.

Priekšlikums izteikt Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punktu jaunā redakcijā iekļauts likumprojektā „Grozījumi Civilprocesa likumā” (Nr. 66/Lp11). Šo priekšlikumu izskatīšanai Saeimā pirms otrā lasījuma 2011. gada 22. janvārī iesniedzis tieslietu ministrs, pamatojot to ar nepieciešamību noteikt precīzu atlīdzināmo izdevumu apmēru, kas atbilstu faktiskajām izmaksām par saņemto advokāta palīdzību (*sk. lietas materiālu*

1. sēj. 110. lpp.). Tas bija saistīts ar nepieciešamību, pirmkārt, nodrošināt saprātīgu atlīdzības apmēru tieši tajās lietās, kurās prasības summa ir neliela. Iepriekšējais procesuālais regulējums nenodrošināja līdzsvaru starp atlīdzināmo izdevumu apmēru un faktiskajām izmaksām, kas personai radušās, saņemot advokāta palīdzību. Otrkārt, šis priekšlikums bija saistīts ar nepieciešamību noteikt prognozējamu atlīdzināmo izdevumu apmēru prasībās, kurām nav mantiska rakstura. Proti, iepriekšējais procesuālais regulējums paredzēja, ka atlīdzināmie izdevumi aprēķināmi, balstoties uz advokātu atlīdzības taksēm, taču šādas takses nebija noteiktas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 121. – 122. lpp.*).

No lietas materiāliem izriet, ka atlīdzināmo izdevumu apmēra aprēķināšanā tika ņemts vērā fakts, ka vidējās advokāta darba izmaksas visās trijās tiesu instancēs ir aptuveni 2000 latu. Šis aprēķins tika veikts, ievērojot par valsts nodrošināto juridisko palīdzību noteikto likmi – 25 lati par stundu. Tāpat tika ņemts vērā, ka vidēji advokāta darbs visās trijās tiesu instancēs aizņem 25 līdz 50 stundas. Lai noteiktu atlīdzināmo izdevumu apmēru, citastarp tika vērtēts arī Igaunijas procesuālais regulējums atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanai. Saeimas Juridiskajā komisijā notika diskusijas par dažādām iespējamām apstrīdētā regulējuma redakcijām attiecībā uz atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanu. Tomēr netika apšaubīta nepieciešamība grozīt iepriekšējo procesuālo regulējumu tieši attiecībā uz tām prasībām, kurās prasījumu summa ir neliela un kurām nav mantiska rakstura. Saeimas Juridiskās komisijas locekle Inese Lībiņa-Egnere aicināja „šo priekšlikumu atbalstīt, jo [...] salīdzinot to ar spēkā esošo redakciju, mēs tomēr atrisinām daudzas praksē ieilgušas problēmas”. Turklāt no diskusijām izriet, ka priekšlikums palielināt atlīdzināmo izdevumu apmēru ticis aktualizēts arī Saeimas 10. sasaukuma laikā (*sk. Saeimas Juridiskās komisijas 2012. gada 25. aprīļa sēdes protokolu Nr. 67 lietas materiālu 1. sēj. 92. – 95. lpp. un 2012. gada 15. maija sēdes protokolu Nr. 74 lietas materiālu 1. sēj. 96. – 101. lpp.*). Tāpat no lietas materiāliem gūstams apstiprinājums tam, ka, pieņemot apstrīdēto normu, ticis apspriests jautājums par to, kā atlīdzināmo

izdevumu apmēra pieaugums ietekmēs personu tiesības uz taisnīgu tiesu (sk. *Saeimas Juridiskās komisijas 2012. gada 31. oktobra sēdes protokolu Nr. 120 lietas materiālu 1. sēj. 107. – 109. lpp.*).

Tātad pieejamie apstrīdētās normas sagatavošanas materiāli apstiprina, ka likumdevējs nepieciešamību grozīt iepriekšējo procesuālo regulējumu ir pienācīgi izvērtējis un pamatojis, kā arī apsvēris apstrīdētās normas pieņemšanas sekas. Likumdevēja mērķis apstrīdētās normas kontekstā bija noteikt taisnīgu, faktiskajām izmaksām pietuvinātu atlīdzināmo izdevumu apmēru tieši tajās prasībās, kurām nav mantiska rakstura un kurās prasījumu summas ir nelielas.

Juridiskajā literatūrā norādīts, ka „ar katru jaunu procesuālu likumu domāts uzlabot agrāko likumu, kamdēļ arī vēlams jauno likumu piemērot pēc iespējas tuvākā laikā” (sk.: *Civīlprocesa mācības grāmata, 129. lpp.*). Tā kā iepriekšējais procesuālais regulējums nenodrošināja izdevumu atlīdzināšanu saprātīgā un prognozējamā apmērā, likumdevējs, nepieņemot pārejas noteikumus, apstrīdēto normu attiecināja uz visiem tiesvedības procesiem. No lietas materiāliem nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, būtu vēlējies to attiecināt tikai uz to izdevumu atlīdzināšanu, kuri radīsies nākotnē.

Izskatāmajā lietā sabiedrības gūtais labums izpaužas tādējādi, ka visām personām, kurām par labu taisīts tiesas nolēmums, tiek garantētas tiesības saņemt atlīdzināmos izdevumus taisnīgā apmērā.

18.2. Tiesiskās palāvības princips liek aizsargāt palāvību, kas personai radusies uz noteiktu tās tiesību saglabāšanu vai īstenošanu. Tomēr tiesiskās palāvības princips neliedz likumdevējam izdarīt pastāvošajā tiesiskajā regulējumā tādus grozījumus, kuri atbilst Satversmei (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 24. punktu*).

Civīlprocesa regulējuma noteikšanā likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, ja vien tiek nodrošināta pamattiesību aizsardzība (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 7.5. punktu*). Personai

nav subjektīvu tiesību prasīt no likumdevēja konkrēta tai vēlama procesuāla regulējuma pieņemšanu vai saglabāšanu, nodrošinot lietas iztiesāšanu tai vēlāmā procesā vai kārtībā (sk. *Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15.2. punktu*).

Civilprocesuālās tiesvedības būtība izpaužas galvenokārt tādējādi, ka tiesa, ievērojot pušu sacīkstes principu, izšķir pušu savstarpējos strīdus par aizskartām tiesībām un ar likumu aizsargātām interesēm. Katrai pusei jāpierāda savu prasījumu, pretprasījumu vai iebildumu pamatotība, tādēļ neviena tiesas procesā iesaistītā puse nevar pilnībā paļauties uz to, ka tiesas nolēmums būs tai labvēlīgs. Tādēļ arī tiesvedības izmaksas ne vienmēr var pilnībā paredzēt.

Laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs vērsās tiesā savu aizskarto tiesību aizsardzībai, spēkā bija iepriekšējais procesuālais regulējums, kas maksimālo atlīdzināmo izdevumu apmēru aprobežoja ar pieciem procentiem no prasījuma summas. Tomēr šis procesuālais regulējums Pieteikuma iesniedzējam nedeva tiesības paļauties uz to, ka tiesiskais regulējums nemainīsies un attiecīgi arī tiesvedības izmaksas paliks nemainīgas.

Satversmes tiesa jau secinājusi, ka likumdevējam ir pienākums, izdarot grozījumus tiesiskajā regulējumā, nodrošināt attiecīgo grozījumu atbilstību tiesībām uz taisnīgu tiesu. Tādēļ Satversmes tiesai jānoskaidro, vai, pieņemot apstrīdēto normu un palielinot atlīdzināmo izdevumu apmēru, ir paredzēta tāda saudzējoša pāreja uz jauno regulējumu, kas nodrošinātu gan tiesības uz taisnīgu tiesu, gan tiesiskās palāvības principa ievērošanu.

18.2.1. Pārejas noteikumi ir normatīvā akta sastāvdaļa, kurā tiek reglamentēti dažādi tā spēkā stāšanās vai piemērošanas jautājumi konkrētā periodā. Tādējādi pārejas noteikumi ir juridiskās metodes instruments, ar kuru normatīvā akta izdevējs citastarp var atlikt tiesību normas tiesisko seku iestāšanos uz noteiktu laiku vai attiecībā uz noteiktām personām. Tomēr tas, vai likumam nepieciešams pievienot pārejas noteikumus, ir likumdevēja izšķiršanās jautājums. Likumdevējs, izdarot grozījumus tiesiskajā regulējumā, izvērtē, vai konkrētā gadījumā ir nepieciešami pārejas noteikumi un tāpat arī

pārejas periods līdz jaunā regulējuma spēkā stāšanās dienai (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-29-01 16.2. punktu*).

Turklāt pārejas noteikumi ir tikai viens no juridiskās metodes instrumentiem, ar kuriem likumdevējs var nodrošināt saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu. Šādu saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu iespējams nodrošināt arī ar citiem mehānismiem.

18.2.2. Saeima norāda, ka apstrīdētā norma paredz izņēmumu no principa, ka ar lietas vešanu saistītie izdevumi atlīdzināmi to faktiskajā apmērā, jo ierobežo šo atlīdzināmo izdevumu maksimālo apmēru. Tas nodrošinot saprātīgu līdzsvaru starp abu pušu interesēm (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 82. lpp.*).

Atbilstoši Civilprocesa likuma 33. panta trešajai daļai ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir izdevumi par advokāta palīdzību, izdevumi sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm un ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi.

Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 2. punkts paredz, ka ceļa un uzturēšanās izdevumi sakarā ar ierašanos tiesas sēdē, kā arī sakarā ar pušu vai to pārstāvju klātbūtni vai piedalīšanos pierādījumu iegūšanā, pēc Latvijas lūguma pierādījumus iegūstot ārvalstī, atlīdzināmi pēc Ministru kabineta noteiktajām likmēm komandējuma izdevumu atlīdzībai. Savukārt izdevumi sakarā ar rakstveida pierādījumu iegūšanu, kā arī tulka izdevumi sakarā ar pušu vai to pārstāvju klātbūtni vai piedalīšanos pierādījumu iegūšanā, pēc Latvijas lūguma pierādījumus iegūstot ārvalstī, atlīdzināmi izdevumu faktiskajā apmērā (*sk. Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 3. un 4. punktu*).

Tādējādi attiecībā uz atlīdzināmajiem izdevumiem, kas radušies, samaksājot par advokāta palīdzību, ir paredzēts izņēmums no principa, ka ar lietas vešanu saistītie izdevumi atlīdzināmi to faktiskajā apmērā. Proti, apstrīdētā norma paredz apmēru, kādā izdevumi atlīdzināmi, un šis apmērs nav pārsniedzams. Tomēr šajā gadījumā jāņem vērā, ka atšķirībā no citiem ar lietas vešanu saistītiem izdevumiem to faktisko izdevumu apmērs, kuri pusei rodas sakarā ar advokāta palīdzību, nav prognozējams. Tas ir atkarīgs no klienta un

zvērīnāta advokāta vienošanās. Šā iemesla dēļ faktiskās izmaksas par saņemto advokāta palīdzību var būt lielākas par prasījuma summu.

Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums nodrošina līdzsvaru starp abu pušu interesēm.

18.2.3. Saeima uzsver, ka apstrīdētā norma nenožīmējot tikai atlīdzināmo izdevumu apmēra palielinājumu, jo vienlaikus ar apstrīdētās normas pieņemšanu Civilprocesa likuma 44. pants esot papildināts ar ceturto un piekto daļu. Šā panta ceturto daļu ierobežojot atlīdzināmo izdevumu apmēru gadījumos, kad lieta izskatīta tikai pirmās instances tiesā. Savukārt Civilprocesa likuma 44. panta piektā daļa piešķirot tiesai tiesības, ievērojot taisnīguma un samērīguma principu, kā arī ņemot vērā objektīvos ar lietas izskatīšanu saistītos apstākļus, noteikt mazāku atlīdzināmo izdevumu apmēru. Tādējādi Civilprocesa likuma 44. panta piektā daļa nodrošinot saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu, jo ļaujot samazināt atlīdzināmo izdevumu apmēru un noteikt to atbilstoši iepriekšējam regulējumam – piecu procentu apmērā no prasījuma summas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 87. lpp.*).

Tieslietu ministrs, pēc kura priekšlikuma izdarīti grozījumi Civilprocesa likuma 44. pantā, Saeimas Juridiskajai komisijai adresētajā 2012. gada 5. jūlija vēstulē Nr. 1-11/2533 „Par priekšlikumiem „Grozījumi Civilprocesa likumā” (reģ. Nr. 66/Lp11) pirms trešā lasījuma” norāda, ka „tiesa varēs noteikt arī mazāku ar lietas izskatīšanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas apmēru. Šāds regulējums piešķirs papildu elastīgumu atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanā salīdzinājumā ar šobrīd spēkā esošo regulējumu” (*lietas materiālu 1. sēj. 121. – 122. lpp.*). To, ka grozījumi Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punktā ir saistīti ar priekšlikumu, ka tiesa var noteikt mazāku atlīdzināmo izdevumu apmēru, apstiprina arī Saeimas Juridiskajā komisijā pirms likumprojekta izskatīšanas Saeimas sēdē otrajā un trešajā lasījumā notikušās diskusijas. Saeimas Juridiskā biroja juridiskā padomniece Daina Ose uzsvēra, ka „tiesa izvērtēs atlīdzināmo izdevumu apmēru”. Līdz ar to atlīdzināmo izdevumu apmērs var būt nosacīts jebkurā procesā (*sk. Saeimas*

Juridiskās komisijas 2012. gada 25. aprīļa sēdes protokolu Nr. 67 lietas materiālu 1. sēj. 92. – 95. lpp.).

Tas apliecina, ka likumdevējs, pieņemot civilprocesuālo normu grozījumus, kuriem ir tūlītējs spēks, ir paredzējis mehānismu, kas ļauj nodrošināt saudzējošu pāreju uz jauno procesuālo regulējumu. Civilprocesa likuma 44. panta piektā daļa rada elastīgu regulējumu atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanai. Tādējādi, pieļaujot to, ka tiesai ir tiesības izvērtēt un samazināt atlīdzināmo izdevumu apmēru, personu tiesiskā palāvība ir ņemta vērā.

To, ka Civilprocesa likuma 44. panta piektā daļa ir saudzējoša pāreja uz jauno procesuālo regulējumu, apliecina arī Tiesu informācijas sistēmā atrodamo tiesu nolēmumu argumentācija. Tiesas atbilstoši Civilprocesa likuma 44. panta piektajai daļai ir samazinājušas atlīdzināmo izdevumu apmēru, citastarp arī līdz pieciem procentiem no prasījuma summas. Nosakot šādu atlīdzināmo izdevumu apmēru, tās ievērojušas taisnīguma un samērīguma principus, kā arī ņēmušas vērā apstākli, ka laikā, kad attiecīgā prasība tika izskatīta pirmās un daļēji arī apelācijas instances tiesā, bija spēkā Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkts iepriekšējā redakcijā, kas maksimālo atlīdzināmo izdevumu apmēru aprobežoja ar pieciem procentiem no prasījumu apmierinātās daļas (*sk., piemēram, Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 4. februāra spriedumu lietā Nr. C13054612 un Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 11. februāra spriedumu lietā Nr. C25047312*).

18.2.4. Civilprocesa likums noteic kārtību, kādā tiesa pēc puses lūguma var atlikt sprieduma izpildi vai sadalīt to termiņos. Tas attiecas arī uz sprieduma izpildes atlikšanu vai sadalīšanu termiņos daļā par tiesāšanās izdevumu piedziņu.

Civilprocesa likuma 206. panta pirmā daļa paredz, ka tiesa, kas taisījusi spriedumu lietā, ir tiesīga pēc lietas dalībnieka pieteikuma, ievērojot pušu mantisko stāvokli, bērnu tiesības vai citus apstākļus, pieņemt lēmumu par

sprieduma izpildīšanas atlikšanu vai sadalīšanu termiņos, kā arī par sprieduma veida un kārtības grozīšanu. Arī apelācijas instances tiesai saskaņā ar Civilprocesa likuma 438. panta pirmās daļas pirmo teikumu ir tiesības pēc lietas dalībnieka pieteikuma, ievērojot pušu mantisko stāvokli vai citus svarīgus apstākļus, atlikt sprieduma izpildi vai sadalīt to termiņos, kā arī grozīt tā izpildes veidu un kārtību.

Tātad puse, no kuras piedzīti atlīdzināmie izdevumi, var lūgt tiesu pieņemt lēmumu par sprieduma izpildes atlikšanu, sadalīšanu termiņos, izpildes veida un kārtības grozīšanu. Kopsakarā ar iepriekš norādītajām tiesas tiesībām izvērtēt piedzenamo atlīdzināmo izdevumu apmēru šis procesuālais regulējums rada papildu elastīgumu, ļaujot mazināt nelabvēlīgās tiesiskās sekas, ko personai rada apstrīdētās normas pieņemšana un atlīdzināmo izdevumu apmēra palielinājums.

No lietas materiāliem izriet, ka arī izskatāmajā lietā, ņemot vērā piespriestās summas apmēru, tiesa ir apmierinājusi Pieteikuma iesniedzēja lūgumu un noteikusi termiņus, kādos Pieteikuma iesniedzējam jāatlīdzina otram pusei atlīdzināmie izdevumi. Proti, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2014. gada 3. februāra lēmumā lietā Nr. C30511312 noteica, ka atlīdzināmie izdevumi 2000 latu apmērā nav maksājami uzreiz, bet sadalāmi termiņos un samaksājami divu gadu laikā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 70. – 71. lpp.*).

18.3. Satversmes tiesa secina, ka ar apstrīdēto normu radītās personām nelabvēlīgās tiesiskās sekas ir mazākas nekā sabiedrības ieguvums no apstrīdētās normas pieņemšanas un tā samērīgi ierobežo Pieteikuma iesniedzēja tiesības. Pieteikuma iesniedzējam pieeja tiesai nav liegta pēc būtības. Turklāt likumdevējs ir līdzsvarojis sabiedrības intereses un personu tiesisko paļāvību, pieļaujot, ka tiesa, ievērojot taisnīguma un samērīguma principus, var izvērtēt piedzenamo atlīdzināmo izdevumu apmēru, kā arī pēc puses lūguma var atlikt sprieduma izpildi šajā daļā vai sadalīt to termiņos.

Tādējādi likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, ir ievērojis samērīguma principu un apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam.

19. Satversmes 91. pants noteic, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.

Lai gan Pieteikuma iesniedzējs lūdzis izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību visam Satversmes 91. pantam, tomēr no konstitucionālās sūdzības izriet, ka ir izvērtējama apstrīdētās normas atbilstība vienīgi Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, kas garantē personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā.

19.1. Satversmes 91. pantā nostiprinātais vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 29. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-37-03 7. punktu un 2012. gada 21. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-20-01 15. punktu*).

Tādēļ, lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesai visupirms nepieciešams noskaidrot, vai pastāv personas (personu grupas), kas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-29-01 12. punktu*).

19.2. Satversmes tiesa jau iepriekš norādīja, ka pirms tiesiskā regulējuma izmaiņām Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkts paredzēja, ka izdevumi advokāta palīdzības samaksai atlīdzināmi to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par pieciem procentiem no prasījumu apmierinātās daļas. Savukārt

pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās maksimālais atlīdzināmo izdevumu apmērs tika palielināts līdz 2000 latiem. Ievērojot to, ka apstrīdētajai normai ir tūlītējs spēks, tā var tikt piemērota arī to atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanai, kuri faktiski radās līdz 2013. gada 1. janvārim.

Tādējādi tiesiskā regulējuma izmaiņas rada divas personu grupas, kurām ir pienākums atlīdzināt izdevumus advokāta palīdzības samaksai un attieksme pret kurām atlīdzināmo izdevumu apmēra ziņā ir atšķirīga. Proti, vienu grupu veido personas, kurām atlīdzināmo izdevumu apmērs noteikts saskaņā ar apstrīdēto normu, savukārt otru grupu veido personas, kurām atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanai piemērota procesuālo tiesību norma, kas bija spēkā iepriekš.

Satversme neliedz likumdevējam izdarīt pastāvošajā tiesiskajā regulējumā tādus grozījumus, kuri atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Pēc normatīvo aktu grozīšanas vienmēr izveidojas tāda situācija, ka tiesiskā regulējuma izmaiņas pašas par sevi rada gan divas personu grupas, gan arī atšķirīgu attieksmi pret tām. Tas vien, ka jaunā tiesiskā regulējuma ietvaros personu tiesības ir reglamentētas atšķirīgi salīdzinājumā ar iepriekšējo regulējumu, vēl nav vienlīdzības principa pārkāpums. Ja likumdevējs iecerējis attiecināt atšķirīgu regulējumu uz vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām, tad tam ir arī pienākums, ņemot vērā konkrēto situāciju un apstākļus, apsvērt iecerētā tiesiskā regulējuma ietekmi uz tām personām, kurām radusies paļāvība uz noteiktu tiesību saglabāšanu vai īstenošanu (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 12. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-21-01 9. punktu*).

Tādēļ tas, vai konkrētajā gadījumā šāda atšķirīga attieksme pret personu grupām ir attaisnojama, jāvērtē, pārbaudot, vai likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, ir ievērojis tiesiskās paļāvības principu.

Tas, ka likumdevējs, grozot procesuālo regulējumu un palielinot atlīdzināmo izdevumu apmēru, ir ievērojis saprātīgu līdzsvaru starp personu tiesisko paļāvību un tiesiskā regulējuma grozījumu nepieciešamību, jau ir

secināts, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam.

Līdz ar apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietverto vienlīdzības principu.

20. Pieteikuma iesniedzējs neapstrīd pienākumu atlīdzināt otrai pusei tiesāšanās izdevumus, taču uzskata, ka apstrīdētajā normā noteiktais atlīdzināmo izdevumu apmērs ierobežojot viņa tiesības uz īpašumu. Proti, Pieteikuma iesniedzējs esot rēķinājies ar to, ka gadījumā, ja viņa prasība tiks noraidīta, atlīdzināmo izdevumu apmērs nepārsniegs piecus procentus no prasījumu summas. Tomēr tiesvedības laikā notikušo procesuālā regulējuma izmaiņu dēļ atlīdzināmo izdevumu apmērs pieaudzis. Tādējādi apstrīdētā norma ierobežojot Pieteikuma iesniedzēja mantiskās intereses, kuras aizsargā Satversmes 105. pants (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 13. – 14. lpp.*).

Saeima un Tieslietu ministrija uzskata, ka apstrīdētā norma nav vērtējama Satversmes 105. panta aspektā, jo par īpašumu neesot uzskatāmi tādi izdevumi, kas personai var rasties, savas aizskartās tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses aizsargājot tiesā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 79. – 80. lpp. un 2. sēj. 48. lpp.*).

Līdz ar to visupirms ir nepieciešams noskaidrot, vai apstrīdētā norma vērtējama Satversmes 105. panta tvērumā.

Satversmes 105. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Ar „tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas. Īpašuma saturā ietilpst arī dažādi prasījumi, kuru izpildi persona var pieprasīt, pastāvot skaidram tiesiskajam pamatam (*sk. Satversmes tiesas*

2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 7. punktu un 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 20. punktu).

Tomēr pienākums atlīdzināt otrai pusei tiesāšanās izdevumus, tostarp izdevumus advokāta palīdzības samaksai, vērtējams Satversmes 92. panta tvērumā kā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums (sk. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 9. punktu un 2014. gada 7. februāra sprieduma lietā Nr. 2013-04-01 19. punktu).

Turklāt, noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 8.1. punktu). No ECT judikatūras izriet, ka dažādu tiesāšanās izdevumu noteikšana ir uzskatāma par tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežošanu (sk., piemēram, ECT 1995. gada 13. jūlija sprieduma lietā „Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom”, iesniegums Nr. 18139/91, 62. un 63. punktu un 2001. gada 19. jūnija sprieduma lietā „Kreuz v. Poland”, iesniegums Nr. 28249/95, 60. punktu). Tādējādi arī ECT jautājumu par tiesāšanās izdevumu samērīgumu vērtē Konvencijas 6. panta – par tiesībām uz taisnīgu tiesu – tvērumā.

Satversmes tiesa norāda, ka atbilstoši Civilprocesa likumā nostiprinātajam dispozitivitātes principam ikviena persona var brīvi rīkoties ar savām subjektīvajām tiesībām un to aizsardzības līdzekļiem (sk. Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 13.3.1. punktu). Tas nozīmē, ka ikviena persona pati izvēlas, vai vērsties tiesā savu aizskarto tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzībai. Tātad jebkurus tiesvedības izdevumus visupirms rada pati persona ar savu brīvo gribu, nevis valsts noteikts pienākums uzsākt tiesvedību.

Tādējādi apstrīdētā norma neskar Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 105. pantā garantētās tiesības uz īpašumu.

Līdz ar to apstrīdētā norma neierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 105. pantā nostiprinātās pamattiesības un tiesvedība daļā par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam ir izbeidzama.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

1. Atzīt Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunktu (2012. gada 29. novembra likuma redakcijā) par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 92. pantam.

2. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunkta (2012. gada 29. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš